

I. Královská moc

Jan DUBRAVIUS

Jeho *Historiae Regni Bohemiae* (1552, 21575) věnovány Maximiliánovi jako budoucímu českému králi.

Hovoří o úřadu panovníka, který jako pastýř má pečovat o svěřené stádce (odkaz na perského krále Kýra); má jít vzorem, má činit města a lidi šťastné, užívat jich ke slávě a cti královské. *Nilil autem dignius à pastore offerri posse Regi, video, quàm si exempla bonorum Regum ad imitandum idonea, tibi proposuero, commonefactus, Cyri Perfarum Regis, oratione, qua apud Croesum vsus dicitur, inquiens: Similia esse opera, boni pastoris, & boni Regis. Nam & pastorem decere id praestare, ut pecora habeant feliciter: Et Regem idemtidem decet, vrbes atq3 homines felices facere, & ijs vti, ad gloriam vtiq3, & honorem Regium. incolumitatem.*

Přeje mu šťastné panování v Českém království, které jsi nedávno získal štědrostí a shovívavostí otce Ferdinanda. Autor doufá, že si jej zaslouží jako nového krále.

Regnū Boemiae fortunet, quod nuper liberalitate, atq3 indulgentia Ferdinandi parentis tui pietissimi, liberalissimiq3, accepisti.

● Králi nemůže nabídnout nic lepšího než příklady dobrých králů k napodobení: biblických králů (Šalomoun, moudrost)

nejlepší z lidí je provázen slávou a ctí. O to spíše pak král, který je nad ostatní korunován od Pána. Tato koruna je dána od Pána a královský dům český se skví nad domy ostatní.

● poučení pro toho, kdo bude vládnout v Čechách, příprava na vládu, má se vyrovnat svým rodičům

Ceterū quando plurimum refert, mores quoq3 populū, cui praefuturus es, cognitos habere, ipforum q3 Regum, qui ante te regnarunt, res gestas, velut in speculo, intueri, vt videas, quos sequi deceat, quos item fugere oporteat, quorum vtrumq3 exemplis, multò promptius, quàm etiam disciplinis, ediscit. [...] Ad te namq3 maximè pertinet, nota habere [sic!], quae apud Boemos gesta sunt, q~ in Boemia regnaturus es, praefertim quando extra vnum nempe Aeneam Silium, nemo extet, qui de rebus Boemis scripserit, quem lector paulò elegantior legere, citra fastidium queat velit q3. Sed Aeneas quoq3 velut extraneus, sermonis q3 Boemi ignarus, dum incuriosius dicenda inquirat, ac multa de ijs negligentius praeterit, admonuisse ceteros visus est, vt accuratius scriberent.

Nový král má být mírný v řeči, jasné tváře, laskavý v jednání, nakloněn k vyslechnutí proseb, které ti předkládají ti, kdo přicházejí, pokud jsou ovšem spravedlivé a náležité. Je obdivuhodné, že v Tvém věku, ještě velmi mladém, že dokážeš do vážných věcí vkládat žerty, vznešenost s veselostí, ale neubíráš přitom v ničem na vážnosti a vrozené důstojnosti. Oč se chováš mileji vůči všem, o to víc si zasloužíš lásku.

A další poznámky ke vztahu panovníka a jeho poddaných.

Ferdinand I., který ještě nebyl starcem, jej učinil podílným na Království českém, z čehož byli Čechové šťastni a chválili prozřetelnost otcovu.

● je třeba poznat mravy lidu, jimž budeš vládnout, a skutky králů, kteří panovali před Tebou. Je třeba na ně hledět jako do zrcadla a zjistit, které je třeba následovat, kterým je lepší se vyhnout. [...] Proto je myslím vhodné věnovat vám práci o českých dějinách, které skýtá příklady obojího. Pro tebe je velice důležité, abys poznal, co se odehrálo u Čechů, protože budeš vládnout v Čechách. Kromě A. S. [Piccolominiho] totiž neexistuje nikdo, kdo by psal o českých věcech a kdo by psal elegantně a zábavně. Ovšem A. S. P., jako cizinec a člověk neznalý české řeči, mnohého nedbá a mnohé opomíjí, jako by jiné vybízel, aby psali pečlivěji.

Jan DUBRAVIUS, *Theriobulia*

II. Kronika tak řečeného Dalimila, kapitola 26¹

Ot Svatopluka, krále moravského

Tuto chci moravske kroniky malo zajieti, / abych mohl k svej reci prijiti, / kako jest koruna z Moravy vysla, povedet, kakt je ta zeme k Cecham prisla. / (5) Kral moravsky ciesarovu sestru za sobu jmiese a tej velmi nasilen biese. / Pro to ciesar nan jide / a kral moravsky s ciesarem v boj vnide.

Pohriechu kral boj ztrati / (10) a zalostive se do Velhrada vrati. / Ciesar za nim do zeme pojide, / kral hanbu u punci vnide / rka: „Radeji chci konvrsem byti / nez krale a s neprately se nebíti.“

(15) Pro to v lese prebyvase, / za obycej s pustenniky motyku kopase.

Po sedmi let kral s dluhu bradu / jide pred ciesarovu radu. / I je se na ciesare zalovati

kapitola 31 Ot ciesare a o svatem Vaclavovi

Sta se, ze ciesar pozva kniezat k dvoru, / knez Vaclav jide k tomu sboru.

Kdyz kniezata spolu biechu, / knez Vaclav zapozdi pohriechu.

(5) Ciesar, rozhnevav se na jeho dluche modlenie, / ucini to ustavenie:

ktoz by proti knezi ceskemu vstal / nebo jemu miesto dal,

beze vsie reci hlavu jemu stieti / (10) a detem jeho vse dediny otjieti.

A kdyz ciesar s kniezaty v rade sediese / a rozlicne prihody sudiese,

knez cesky vstupiv, k kniezatom zdravie vzda. / Ciesar proti jemu s veliku cti vsta,

(15) na svej stolici jej posadi, / kniezata okolo neho zsadi.

Pak se je ciesar kniezatom omluvati / a rka, ze se jinak nemohlo stati.

¹ <https://web.archive.org/web/20070804091914/http://people.fsv.cvut.cz/~gagan/jag/litera/dalimil.htm>.

"Videl sem u neho kriz zlaty, / (20) po nemz vede, ze jest clovek svaty.

Anjele bozi s nim jdiechu/ a mne velmi hroziechu. / Pro to sem se nesmel obmeskati,

musil sem proti nemu vstati.“/ (25) I je se ciesar kneze Vaclava prositi, / aby priatel jeho racil byti

a z jeho klenotov vzieti, / coz by jedno racil jmiati. / Tehdy svaty knez, o jinem nic netbaje,

(30) ale to za najlepsie jmaje, / vze svateho Vita ruku, / jenz pro buoh trpel veliku muku.

Tehdy ciesar z sve milosti / vsie roboty zemi zprosti. / (35) Knez se je na Praze kostela ciniti,

aby mohl ctne svateho Vita schovati.

III. mapy, znaky, „veřejný prostor“

Z benedictionale pražského, Praha, Peterle, 1585

IV. Myslitelé o státu

- Althusius, Jan, Politica
- Grotius
- Puffendorf
- Jessenius

V. Kosmografie a další pohledy „zvnějšku“

MDLIII. *Kozmographia Čzejská: To gest wyspánij o položenij Kragin neb Zemij y Obyčejijch Národuow vsseho Swieta a Hystorygij podle počtu Leth naněm zbežbých, prvě nikdá tak pospolken w žádném Jazyku newidaná, Cum Gratia et Priuilegio Sacre Regie Maiestat.*²

[Zikmund z Púchova, Sebastian Münster, Praha]

Neyjalniegflijmu a Przemocnému Knijžeti a Pánu Panu Ferdynandowi Ržijmskému Uherkému Čzejkému etc. Králi.

Neyjalniegflij Králi nepochybugi že wallij Králowlké milofti w dobré pamieti zuoftává yak gefť waffe Králowlká miloft z obzwláftnij k Národu Čzejkému miloftiwé náchylnofti negednau rozmlauwánij semnau mjwtati ráčila Totiž aby se Národu Čzejkému Kozmographia Knijha o položenij wlfeho Swěta a wlfch Národech yazykem Čzejkým sebrala a sepfala yako ginij Národové to w fwych Ržečech také sepfáno magij **Aby Národ Čzejský Slawný y ginij wlfyckni w yazyku se f nim frownáwagijcý afty tudy w wěcech domácých y wálečných správnejsfij a wycwičeněgflij tohoto přijtomného wěku swěho neyhorfsfýho byli wčiněni ponewádz gefť Včenij Swobodná na wětfým dijle Národ Čzejský potupil od Cesty předkuow fwých daleko odftaupil a na obyčege cyzý zlé Barbarké s hanbau fwau welikau a budúcy škázau gíftau se wydal Gefftoby z Kněh nadepfaných wfcecky skutky a Hystorye minulé co w Zrcadle fpatřiti mohli a w přijtomnofti čehoby následowati a neb wyftřijhati se měli aby wěděli a ztoho potom o wěcech budaucých rozumně aby faudili a ge předzwijdali. [...]**

- *potom začíná kosmografický vyklad – od stvoření světa, Adama, doprovázeno znaky českých pánů a rytířů o spanilosti a vzácnosti Zemi svaté [...], o Mrtvém moři, zakončeno v „křesťanském“ narativu*

II. *Německá varianta Cosmographie oder beschreibung aller Lãnder Herrschafften fürnem ſten Stetten geschichten gebreuchē handtierungē ec. Beschriben durch Sebastianum Munsterū auch durch jn selbst gebessert an Welt vnd Natürlichen historien jetzunder aber biß auff das M.D.LXXII. jar nach jn ěhalt nechstfolgēdes blats verzeichung gemehret. Item mit hübfchen Figuren vn ě Landtaflen gezejert vn ě werde darin ě contrafehret neün vn ě fünffzig Stett bey drey vnd*

² [Wytyssienna a dokonána gest Kniha tato w Praze : Jan Kosořsky z Kosoře, 1554]. NK, sign. IV 3213.

dreyfig auß Teütfcher nation nach jrer gelegenheit von der Stettē Oberkeiten lampt jren beſchreibungen dahin verordnet. Mit Key. May. Gnad vnd Freyheit nicht nach zů trucken. Getruckt zů Baſel.

Anzeig was mehrung in difer neüwen edition hie zů kommen. (doplňky nové edice)

1 Původ králů a knížat. – 2 Die außtheilung Hiberniæ, Geyftlicher vnnd weltlicher Herrſchafften darinnen, mit meldung der Stätten vnd Flecken, ihren fitten vnd vermo^{gen}. / Rozdělení Hibernie (Irsko), s popsáním měst a míst, jejich zvyklostí a statků.

[...] 4 Rozdělení království španělského s jeho městy, panstvími duchovními i světskými a jejich majetky.

5 Die außtheilung vnd regierung Neüwgefundener Welt. / Nový svět.

6 Franckreich beſchreibung vnnd außtheilung, in Fürften, Grauen, Stätten, Clöſtern, ſo Geyftlicher, ſo weltlicher, vnd deffelben vermo^{gen}. *details z dějin Itálie*[...] 15 **Keyfer Carles des fünfften leben**, eygentlich vnd nach der lenge beſchriben.

[...] 19 Die Infeln Sicilien mit allen ihren Stetten, Flecken herrſchafften, Geyftlich vnnd weltlich, auch ihre a^mpter, porten, etc. fleißig eingemiſchet. [...] 23 Was für Waſſer in den Rhein lauffen. // Jaká voda teče v Rýně.

24 Der Teütfchen Keyfer Handzeichen, mit denen ſie ihre Brieff zů vnderſchreiben gewohn gewefen. / Rukopis německých císařů, jimž mají ve zvyku podepisovat své dopisy.

Latinská verze: věnována Karlu V.

PASÁŽ O ČESKÉ ZEMI s. CCCCLX^v Zemie Česká geſt hranicemi Germanſkými zawřijna a Leſem Hercynſkým: jako něyakau přirozenau Zdiſ obklijčena. Mnohými Ržekami vſſlechlými fwlažená zničžto Labie a Wltawa ſau přednij a wſſecky Ržeky tyto do Labe wcházegij. Ržeka pak Labe počátek ſwuog bere w horách kteréž Zemi Českau a Morawſkau dělij gde neyprwé na Západ potō ſe obrací na Puolnocy a běžij předſe z Země České ſkrz Skalij auzké a přiſkré do země Sasſké ſkrz zemi Miſſenſkau a odtud do Moře Oceanſkého padá. W Zemi České na wětſſijm dijle Zyma nepřijlijſ weliká a ne dlauhá býwá Powětřij wnij welmi zdrawé tak že wſſem Národuom weyborné ſlaužij ktomu ſwými Pokrmy a Nápogi dobře žiwij anobrž mnohým zdrawěgřij Powětřij České g^t než která giná geſſto netoliko wſſem Národuom ale ſamým Obywateluom domácým neſlaužij a zwláſtťe pak čaſuow některých když Wětrowé gedowatij z Moře węgij ač giž y w Czewách geſt neprawoſtmi a hřijchy proti Bohu a ſprawedliwoſti y giným teměř wſſelikým Ctnoſtem welmi poruſſené že wnij řijdko kdy rány Mornij a giné mnohé Nemocy hrozné do cijſta jako někdy přeſtáwagij.

CCCCLI

A w krátkých Letech Bu^h Zemi této několikrát přítomnau ſkázau giž hrozyl a k pokánij napomijnal ale Obywatelé málo a zhola nic zato dbagij. Prwněgřijich wěkuow w této Zemi byli Czechowé Bohobognij a Obcowánji welmi ctnoſtného a Poctiwého. Protož Buoh také Zemi tuto Duchownijmi y Swětſkými Dary ſkoro nadewſſecky giné wyweyſſil. Nynij za Boha nic nedbagij a miſſto Ctnoſtij wſſeliké Hřijchy ſobě oſwobodili. **A tak podlé Hlaſu Božského nebudeli Wrchnoſt přiřně Hřijchuow treſtati a Poctiwoſti wzdeľáwati to Králowſtwij brzo muſý na ſkázu přigijti y s okolnijmi Zeměmi jakož pak giž hned od toho čaſu yakž Boha opowrhli Wožralſtwij Cyzoložſtwij a Smiſtſwij Wdow a Syrotkuow wtkánij w Sprawedliwoſtech wbližowánij Daruow proti newinným branij Peychu a Lamoſtwij a mrawy zlé ſkutkem y řečij ſobě oſwobodili wždycky čijm dál tijm wije ſkrz rozličné těžkoſti země tato hyne na ſkázu a ſnijženij přicházý A wſſak ſobě wždy Obywatelé vrozuměti a před Bohem ſe zaſtydětí nechtěgij Anobrž po znamenitých Důwodech ſe frozumijwá že ſobě nevrozuměgij až Sſtěp bude pod^řat Lečby Wrchnoſt přiřně Hřijchy treſtala ge ſtawila.**

Melchioris Goldasti De Bohemiae Regni, Incorporatarvmqve provinciarvm, ivribvs ac priuilegiis

Liber I. est Ἐπιχώρις sive Patrius, in quo Bohemia, Moravia, Silesia &c. Germaniae vindicantur.

Liber II. est Νικητός seu Subjugius, in quo de Bohemorum subinde rebellantium subactione, & iure tributorum disseritur

Liber III. est Πολιτευτικός seu Civilis, in quo de statu, honoribus, muneribus & officiis, quibus Bohemiae Reges atque Ordines in Imperio funguntur: necnon de iure eorum clientelari disceptatur.

Liber IV. est Βουλευτικός καὶ Δικαστικός, seu Honorarius & Judicialis, in quo de regalibus, dignitate Senatoria in Imperio, & conventionione Bohemorum tam activa quam passiva, agitur.

Liber V. est Εκκλησιαστικός seu Pontificius, in quo de Ordinibus sacris in Bohemia &c. & statu religionis disquiritur.

Liber VI. est Κληρονομικός seu Hereditarius, in quo de iure Regum Bohemiae successorio & hereditario disputatur.

Melchioris GOLDASTI De Bohemiae Regni, Incorporatarvmqve provinciarvm, ivribvs ac priuilegiis (1627)

cap. XVI., 97–98

Lvsatia Germaniae provincia antiqvissima. Semnones, Sueuica gens, in Lusatia ante Christum natum. Lusici, Slauica gens, superuenerunt post Attilae tempora. Inde a Saxonibus repulsi. Lusatia Principatus Imperij sub iure Saxonico. [...] nunc Bohemiae incorporata sub clientela & feudo Imperij Germanici, cui subest tam in honoralibus, quam in generalibus. [...]

Lužice je starobylá provincie Germánie. Semnoni, kmen švábský, byli v Lužici před narozením Krista. Lužičané, kmen slovanský, sem přišli po časech Attilových. Potom je vyhnali Sasové. Lužice je knížectví říše pod saským právem. Nyní je inkorporována Čechám pod správou a jako léno německé říše, již podléhá ve věcech poct i obecných [...]

5. Tato marka často změnila své pány, jsouc nucena postoupit pod poddanství vítěze či mocnějšího; tu uznávala Míšňana, tu Čecha, tu Sasa, tu Branibora [...] jako první ji českému králi Vratislavovi postoupil Jindřich IV., a to na věčné časy, což potvrdil na mohučském sněmu léta Páně 1086. Ale nezůstalo tomu tak, když hned odpadla k jiným pánům, dokud Karel IV. nedosáhl oné neoddělitelné inkorporace od kurfirťů a stavů říše [...]

Přesto Lužice „neodešla“ od práva německé říše, jak čteme: je to potvrzeno a stanoveno v jeho ustanoveních a matrikách a bylo to několikrát zopakováno.

C. II., 278– Český král, ačkoli pochází ze Slovanů, má přesto právo jako Němec při volbě římského krále a jeho povýšení na císaře, a to jak aktivní, tak pasivní: císařem byl zvolen Otakar, a po něm jeho syn Václav, jako arcikníze německého národa.

[...] Lužice je bezprostředním markrabstvím Sv. říše. Je dvojí, horní a dolní. [...] V současnosti je inkorporována Českému království, obvykle je přijímají králové od impéria jako léno. A patří k sedmi saským lénům, jež mají právo nosit praporec.

Pohledy české

VÁCLAV HÁJEK Z LIBOČAN, *Kronika česká*, Academia, Praha 2013, edd. Jan Linka – Petr Voit

Předmluva

Václav Hájek z Libočan etc., kazatel kláštera svatého Tomáše v Menším Městě pražském, čtoucímu kroniky tyto pozdravení v Pánu Kristu vzkazuje.

Písma svatá když jsem s pilností čta ohledoval i rozvažoval, tak jakž úradu mému náleželo, nic jiného spatřiti jsem nemohl, než že ty všechny věci, kteréž jsou napsány v Zákoně starém, nic jiného nejsou nežli kroniky, kteréž předkem od Mojžíše vnuknutím božským sepsány jsou, potom i od jiných pro vzdělání lidí budoucích, ježto ty a takové věci jsou nám potřebné znáti a věděti ne pro samo toliko našich srdcí potěšení, ale i pro správu a naše spasení, neb se tu nalézají netoliko předešlé příhody, ale i budoucí zprávy a výstrahy. [...]

[kroniky světské] od mnohých dosti světle popsány, ale však pro nedbálnost potomkův byly jako na různu rozmetány. I zdálo se některým osobám jako milovníkům své vlasti ze všech tří stavův, aby takové věci v hromadu sneseny byly. A o to největší péči měli tito: urozený pán, pan Jindřich Berka z Dubé, nejvyšší sudí království Českého dobré paměti, Jan Hodějovský z Hodějova, místosudí království Českého, Petr Bohdanecký z Hodkova, mistr Brikcí z Zlicka, kteříž netoliko mne za to (abych tu na sebe vzal práci a to v hromadu pořádně sepsal), žádali, ale i nutili

[...] tu jsem práci, s povolením pánův soudcův zemských, Jich Milostí, na se vzal, pustiv se jako bez vesla na moře. Však s radou a pomocí jich shromáždív kněh a kronik nemalý počet, chtě tomu, aby se vůli a žádosti jich dosti stalo a tím shromážděním věcí pravých tato vlast naše česká aby zvelebena byla, drahný čas věku mého k tomu odděliv, psal jsem šest let pořád mou vsí pilností, věci pravé vyhledávaje a jako jádro vybíraje a plevy neužitečné a básnivé i nepravé věci jako řepiky a kopřivy z zahrady ven vymítaje, tak aby každý čta to, což pravého jest, tím se spraviti mohl, ne tak jako někteří, přiběhše vnaáhle a nepřehlídše pravých kronik, na zlehčení a potupu tohoto slavného národu českého psali, že bychom my Čechové byli pošlí od nějakého muže lehkomyšlného a vražedlného, kterýž hanebného se mordu v Charvatské zemi dopustiv, odtud (nějaké se pokuty boje), že by ušel, ježto se to nikdyž světle nenalézá.³ Nadto také k zlehčení řádu panského a rytířského psáti směli, že by stav městský přede všemi první hned od založení Prahy býti měl, stav panský potom, když se jim jako ouředníkům od knížat lidé k spravování poroučeli, odtud že by začátek svůj vzal, potom pak po mnohých letech stav rytířský skrze nějaké účinky a statečnosti, že by jim knížata na štítech znamení nositi dopustili, ježto to jedno i druhé pravda není.⁴ Ale toto se jistě a v pravdě nalézá, že kníže Čech sem s sebou do této země uvedl netoliko pány, ale i hrabata, než ti že jsou nebyli žádostivi panování a chvály světské, protož o nich kronikáři střídme pokládají. O stavích pak toto se nalézá, že od knížete Boleslava Milostivého v této zemi vždycky byli dva stavové – stav duchovní a světský -, ale když skrze války a různice, kteréž se dály za krále Václava, syna Karlova, též i za Zikmunda, slavná stolice arcibiskupství pražského hanebně roztrhána byla a kostelové znamení i klášterové zbořeni, tu stav duchovní potuchl a jako k pádu se nachýlil a hlavy nikterakž pozdvihnouti nemohl a nemůž. Tu tepruv za slavné paměti krále Jiřího stav světský na tré se rozdělil, tak aby byl stav panský, rytířský a městský, ježto prvě ti rozdílové sluli řádové, jakož i podnes říkáme: v panském řádu, v rytířském řádu, v městském řádu. [...]

O pojití a počátku národu českého

Obyčejná věc jest v lidském přirození, jenž se rozumem od Pána Boha půjčeným spravuje, ptáti se na věci minulé, přítomné a budoucí, neb na tom trojím lidská záleží opatrnost; přítomných u lidí nynějších hledati slušné jest, budoucích prorokové vnuknutím božským a původem Ducha svatého oznamovati nezmeškali, minulých ovšem lidská pilnost psáti nezanedbala. [...] Neb který by člověk z lidu nynějšího počátek světa, let, měsícův, dní a časův dostatečný počet, kdo by obrův minulých, ukrutníkův a tyranův i jiných králův přemocných skutky, Řekův po moři blouzení, Trojanského města zkažení, kdo by egyptské, syrské, perské a médské rozličné a předivné věci a příhody mohl věděti, též římského lidu pojití a počátky, města stavení, války a jích správce, krále potom i císaře znáti a jména jích věděti a kterakým oni způsobem svět všecken podmanili a k jeho panování přišli, kdyby to

³ Polemika s Dalimilem, Přibíkem Pulkavou z Radenína a A. S. Piccolominiho.

⁴ Polemika s Kuthenem.

všecko pořádně v kronikách sepsáno nebylo? Nadto pak kdo by vtělení Syna Božího a skrze život důstojné Panny jeho přijetí na tento svět, vůle božské oznamování a divy, kteréž činiti ráčil, jeho umučení, smrt tu ohavnou, vzkříšení, nanebevstoupení a zase při skonání světa k soudu živých i mrtvých navrácení, neznajícím lidem, a zvláště pohanům, oznámiti mohl, tak jakž to v sobě všecko zákon zavírá, kdyby ty věci tak pořádně od evangelistův popsány nebyly? Kdo by také předešlého lidu našeho slovanského a českého národu způsob a pojití, krále a knížata a jich rozličné obyčeje, války a mnohé boje, též i z krajiny do krajiny přestěhování znáti a věděti mohl, kdyby se to všecko v kronikách nám od předkův zůstavených nenalézalo? [...]

Ti pak, kteříž české kroniky spisovali, aby v tom zadnější nebyli, pojití toho národu českého od nějakých Boemusův býti pravili i psali, chtějíc tím národ ten i vlast zvelebiti. Někteří pak odjinud a jiní opět odjinud pošle Čechy býti pravili. Císař Karel, toho jména Čtvrtý, slavný král český, horlivý jsa milovník své vlasti a národu českého pilný jsa rozmnožitel, s pilností rozkázal mužům v kronikách latinských i českých zběhlým ptáti se a vyhledávati, odkud by Čechové Boemové sluli, nejvíce to poručiv muži jednomu nad jiné učenému, jenž slul Jan Merignola, biskup florentský. Ten jako muž učený hojnost kněh máje, vši pilností se na to snáživ hledal, nic ovšem jiného nalézt nemohl, než že od Helisa Slováci a od Slovákův Boemové posli jsou a Slováci od slova aneb od nějakého světla že by jmenováni býti měli. Neb praví, že Slováci po valní všeho světa potopě z pole Sennar⁵ skrze Azí do Evropy sstoupili a tu země některé, jako Bulgarý, Serví, Dalmáci, Charvací, Bosnu, Korytany, Karniolí okolo Dunaje a blízko moře, jenž Adriaticum (neb Skalnaté) slove, se posadili a tu se velmi rozmnožili. A potom po některých časích že by nějaký slavný muž, Charvat jménem Čech, odtud s některými jinými vyjeti měl a do té země, jenž Boemia slula, se pustiti a ji osaditi. Jiná kronika, také za dnův téhož císaře Karla sepsaná, nalézá se, kterouž jeden Čech, nějaký mistr Přibík Pulkava z Tradenína, rektor (neb správce školní) kostela svatého Jiljí spisoval, ten také na žádost císařskou vši pilností to vyhledav světla, že Čechové z Slovákův a Slováci od věže Babel že jsou posli [...]. Kozmas pak, děkan kostela pražského, ten také o zvelebení národu a jazyku svého snažnou péči máje, velmi pořádnou kroniku ještě za dnův života svého na světlo vydal, v níž také s předpověděnými se srovnává. [...] Jeden pak dosti z učených lidí jménem Eneas, syn Silviův, rodem z Senes,⁶ jenž byl muž velikého štěstí, sekretář a orátor Zikmunda císaře, kterýž po časích byl senenským učiněn biskupem a odtud pomalu dosáhl nejvyššího biskupství římského [...] ten také s pomocí Jana Touška, kancléře Starého Města pražského, tu vzal na se práci, aby Alfonsovi, aragonskému králi, o pojití národu boemského kroniku sepsal.

[...] Ptolomeus a jiní, kteříž Germaný (neb říši) vyměřovali, naši zemi tuto v Germaný položili.⁷ On Ptolomeus dlouhost Germaný mezi dvěma řekami, totiž Rejnem a Vislou, širokost pak od Korytanských hor k moři Půlnočnímu, jenž Sarmaticum (aneb Sabulosus pontus) slove, býti pokládá. Strábo ovšem toliko do řeky Labe dlouhost Germaný býti praví. Ptolomeus také od Rejnu až do Labe Velikou (neb Vysokou) Germaný tu býti jmenuje. A tak tehdy poněvadž řeka Labe v této naší Boemii svůj počátek má při horách pomezích Slézkých, z toho můž porozumíno býti, že ta země jest díl veliké Germaný a v ní jsou Germanové obývali prvé než Čechovi a jiným předkům našim v držení vešla.

První obyvatelé hned po potopě světa té země České kdo by byli, praviti nejisté jest; dvojí lid v té zemi před Čechem že by byl, nalézá se [...] po rozdělení jazykův od věže Babel, když se rozešli do mnohých stran světa lidé, tu že by nějaký Teuton, vnuk Teukadův pojav lid některý a sebe vůdčí jich učiniv, vedl je do zemí západních a ten že by s lidem tím nejprvé posadil se v krajině té, kteráž slove země Bavorská, a ta že by jméno od Bavora, syna Teutonova, jméno obdržela a lid ten potom, když se rozmohl, někteří od Teutona Teutoniky, jiní od Bavora Bavorý (neb Bavořany) jmenovali. Po některém pak času z té krajiny vyšel nějaký Beem, nemalý počet lidu toho bavorského s sebou máje, k východu slunce se obrátiv, při řece, kteráž nyní Vltava slove, se posadil a tu rozkázal město v jednom údolí založiti a Kasurgim je jmenovati. [...]⁸

[...] Času toho Germanové (neb Říšané) měli jsou krále svého řečeného Arminius, kterýž počal krajinu půlnoční a západní velmi rozšiřovati. Římané o tom majíce zprávu, že se Arminiovi dobře vede, jemu toho záviděli a z toho obávající se, aby se jim nezpíčil,⁹ dali radu císaři svému, aby sbera lid bojovný, poslal jej a zkrotil pyšného Arminia.

/ vítězství v Teutoburském lese

[...] Pro ty a takové nevole, kteréž na Markvarda od Římanův přišly, za¹⁰ dlouhý čas Boemové bez krále jako ovce bludné býti musili. Vtom pak Římané pro zachování pokoje a poddanosti ustanovili Boemům a Kátům (neb Slezákům) krále, skrze Drusa předpověděného jim jeho podavše, jemuž bylo jméno Vannius, kterýž byl z rodu Markvardova [...] A tak potom za dlouhý čas Moravané a Boemové krále měli z rodu Markvardova. Někteří ovšem píší, že až do časův Domiciana císaře a Klimenta papeže, někteří pak chtějí tomu, že by Markvardův, Vanniův a Vandův rod pořádně trval až do Svatopluka, kterýž umřel léta od narození Syna Božího devítistého.

⁵ tj. Šineár – biblické označení pro Babylonii.

⁶ Ve skutečnosti z Pienzy, nikoli ze Sieny.

⁷ Latinský překlad Ptolemaiova spisu Geografiké hyfégésis, 70. II., tiskem od 1495.

⁸ Mj. s odkazem na Franciscus Irenicus, Germaniae exegeos volumina XII seu totius Germaniae descriptio (1518).

⁹ = nevěpřel.

¹⁰ = po

[...] Oni pak bratří Čech a Lech vidouce takový neřád, vady i mordy mezi příbuznými o meze a dědiny, spolu se o to snesli, aby se těch hadruňkův¹¹ a mordův uvarovali a jiným té vši krajiny postoupíce, odtud' s ženami i s dětmi, přátely a příbuznými, s koňmi, dobytky i se všemi nábytky, kteréž měli, do krajiny na půlnoci aby se obrátili. I svolavše rodinu i jích služebníky, na koně a mezky i vosly nakladše, jeli a šli z lesa do lesa, jíchžto byl počet okolo šesti set osob, mezi nimi uprostředku knížata Čech a Lech na krásných koních, před nimiž nesen byl praporec žlutý a na něm štít bílý a v štítu vorel černý, kteréhož od starodávna předkové jích i potomkové za znamení užívali, i svatý Václav až do Boleslava Ukrutného. Za nimi pak jeli v tom houfu hrabata a páni z té Charvatské země znamenití. Ouředníci a správce lidu jích na každém noclehu zemi, která by úrodnější byla, motykami ohledovali, až i přibráli se do krajiny, v kteréž někdy Boemové obývali. A ti byli jednak všickni válkami a častými mory vyhnuli. Někteří ovšem kronikáři pokládají, že by ještě někteří, ale velmi řídko, po vseh z těch Boemův od týchž bratří knížat Slovákův zastizeni byli a pomalu že jsou je táž knížata, Čech a Lech, odtud' z svými vytiskli.

[...] (O Koruně české takřka nic, pohled z Čech a Prahy) A Kral Jan dal | Karlowi Synu swemu Markrabftwij Morawfke/ tak aby ge mocnie a dieičnie držal | a pšal fe Markrabie Morawfky: Kralowftwij pak Czeške gemu poručiw toliko k | zprawowanij/ obratil fe fam do Lucemburgku. Knijže Karel giž mage w swe z | prawie Czeškau y Morawfkau Zemi/ wfšcecko welmi pieknie a pořadnie rzydil/ tak že fu | gey wfšyckni/ chudij y bohatij milowali/ a fnažnie ctili/ a mnozy aby dobry byl profy= | li [M: Karel na čtyřy | dijly duchody | zemfke rozdielil] zaň Pana Boha: A on s welikau pilnoftij pokog gednal/ Lotrya Zlodiege wfšu | dy hubil: Penijze z duchoduow zemfkych a odkudž koli přyšfle/ a shromaždienne na | čtyřy dijly rozdielil/ geden gjich dijł Otcy fwemu/ kteryž w ginych Kraginach byl pofy= | lal: Druhy k fwemu vžitku a na fwe Služebnijky obracel/ a nato fe chawal. Třetij dijł | na Božij Domy kdež Koftely ftare a dawno zbořene widěl opravowal/ y nowe fta= | wieti dal: Čřtwrtym dijlem zbožij od Kralowftwij rozzaftawowana wyplacel. |

[1335] Tehož Leta: Kral Jan když po Smrti Gyndřycha Knijžete Wratiflawfkeho | to Knijžetftwij tak yakž otom napřed pšano ftogi fobie podmaniw/ a Knijžata gina | [M: Knijže Minftr | mberfky Bolek] Slezfka take fe gemu poddala. Bolek Knijže Minftr mberfky/ nikoli fe gemu pod | dati nechtiel. Ale Kral nemaly počet febraw lidu. Karla Syna fweho nadnij= | mi Haytmanem včyniw pošlal gey tam/ aby toho Bolka fkrotil. Karel tak yakž fe | otcy geho libilo včynil/ a zplundrowaw y pohubiw geho zemi/ gey Bolka ktomu przy= | wedł že fe muřyl Krali Czeškemu w Manftwij poddati tymž zapifem/ jako gina wfše= | cka Slezfka Knijžata/ na wiečnoft aby fe od Koruny Czeške neodtrhal. |

[...] Toho take Leta: Cyfarz tento Slawny/ gfa horliwy milownijk Kralow= | ftwij Czeškeho/ pilnu fnažnoftij oto pracowal/ aby to Kralowftwij Czeške zwelebil/ a | což by on zřydil a zpuofobil na čafy budocy a wiečne/ aby žadny nemohl zruřfyti: | Protož na vpewnienij tiech wiecey/ račil hned po fwem na Cyřarřtwij korunowanij | wydati Liřt pod wtwrzenijm fweho Mageřtatu: Genž geřt pšan w tato Słowa. | **Wegmeno Swate a nerozdilne Trogice řřtia** | fnie [M: Liřt nařZamky | pomeznij/ aby | nebyli od pro= | dawani.] Amen. Karel Božfke přijžnie dobrotiwofsti/ Ržijmfky Cyfarz wřdycky roz | množitel a Czeřky Kral: Pro wiečnau te wiecey pamiet/ mezy ginymi pečliwo= | řtmi nařřymy/ Skutečnych bedliwofstij/ kterymiž pro wdiečne vpokogenij Cyřarřka do | brotiwořt/ řem y tam wztahuge fe/ k žadořtwemu pokogi/ a řřtiařnemu rozmnoženij/ | Znameniteho Kralowftwij nařřeho Czeškeho/ ocy nařře k opatřenij obratili řme/ a tim | pilniegij/ o geho přemyřřlugeme rozřřřenij: Čřijm k rozmnoženij nařřych budu= | cych a od nas/ jako od Audu znameniteho Swateho Ržijmfkeho Cyřarřtwij/ nepo= | chybugeme chwalitebniegij poctieni byti: Neb jako z rozdielenij Kralowftwij ne | wole hrozne powřtawagij/ a ohyzdne ruoznice a pohorřřenij/ wiernych na Kralowřt= | wij obywateluow/ pokog žadořtwy potupuge fe. Tak Kralowftwij w řpoleč= | nem vpewnienij/ w krafnem pokogi/ jako w Stancych w hognořti wierny Lid odpo= | řčiwa/ a w wdiečnych wefelij fe vřzytcych/ pod wdiečnym zprawowanijm Knijžete milo | řtiweho. Protož žadagijce/ aby Kralowftwij nařře Czeške rozhogniowalo fe | w řřtieřtij/ a hognořtij vžitkuow aby fe rozmahalo/ a řřtiařny mielo profpiech/ neb ge | ho obywatele/ tak gegijch přyrozenij zpaniřořt/ a nieyake Božfke wnuknutij. Yako | Slawne pamieti/ Ofwijcenyh niekdy Kraluow Czeřkych/ Rodičuow a Předkuw na řřřych/ chwalitebnij zagifte a Slawnij řkutkowe ge opatřyli: Y patřijce my na | to/ ktomu take wfřecken nařř vmyřl řme obratili: Kterak by niřž pšana Mieřta/ | Hradowe/ Zemie a Kraginy/ Twrže/ kterychž to Gmena dolegij fe wyprawugij: Kte | rež to s předpowiedienym Kralowřtwijm fe potwřzugij/ řkrže Ofwicene Krale Czeřke | temuž Kralowřtwij a Korunie k vžitku a k profpiechu/ a takowe wiecey k poctiwofsti/ | Swatemu Ržijmfkemu Cyřarřtwij/ netoliko k potrebie/ ale y k vžitku fe byti vznawagi. | Neb zagifte Kraluom Czeřkym ztiech Zemij/ k wolenij Ržijmfkeho Knijžete/ řpolu | s ginymi wolency/ čařem řwym/ aby mohl byti bezpečny přyřřtup/ neb k pomocy gjim/ | Kralowe Czeřřtij Dwuor Cyřarřky/ kteryž obyčegnie w Normberce držan bywa/ Cyřarz | řtwij Swateho pro vřžitky a potreby przyhodne s lepřřy chutij/ y hotowiegřřřy | wuolij/ netoliko čřtjiti budau/ ale y wolniegij a rozkořřniegij/ aby mohli przygeti. [vyjmenování řen ve řalcij]

¶ Tehož Leta na den Swateo Marka/ Cyřarz prwnij kamen řam řwu Ruku wložil do | [M: Nowe mieřto | Prařřfke založe | no.] Krumřřřřtu/ a řijm zalořil Nowe Mieřto Prařřfke/ a kazal zed hnati/ a wnij Wieže hu | řte a dořti

¹¹ hařeření.

wyfoke/ a Brany o dwu Wieżech dielati/ od Wyſſehradu až k Rzece/ mimo | Wes kteráž ſlowe Pořyčany/ a neb Pořijčij. Wyſſehrad take kazal obezditi/ a few= | ſſech ſtran Baſſtami a Wieżemi otočyti/ a to wſſecko dijlo/ tak okolo Noweho Mie= | ſta/ yako okolo Wyſſehradu we dwu Letech dokonano.[...]

¶ Pŕyтом чаſu niekteřy zwlaſtĕ ti genž byli milownicy Kralowſtwij Czeſkeho pŕed | ſtupiwiſſe pŕed Krale/ ſadali ſu aby račyl/ yako Kral Ržymſky Pŕywiſſelij niekterych | miloſtij a ſwobod Kralowſtwij ſwego potwrditi. A zwlaſtĕ toho kterak geſt | Knijžetſtwij Czeſke w Kralowſtwij promienieno a wyzdwiżeno. Kral wyſlyſaw | ſadoſt gich a vznaw gi ſluſſnu byti/ y zpuoſobiti rozkazal Liſt genž geſt w tato ſlowa. | [M: Liſt na Kralo | wſtwij Czeſke.] ¶ Karel :č. K Budocy te wiece pamieti: Pŕyrozena Srdce naſſeho dobrotiwost | k wiernych a nabožnych naſſyých/ poctiwostem a wžitkum/ wſtawičnyimi bedliwostmi/ | abychom gich dobrym ſadoſtem powolili nas wede/ Kolikrat koli profycych ſadoſt | <CCCXVIIv> geſt ſprawedliwa/ tolikrat naſſy welebnoſti wmyſl neblaudij/ ale Kralowſkeho duo= | ſtogenſtwij tudy wywyſſuge ſe. Pŕed naſſy welebnoſt/ Duſtognij Arcibiſkup Pŕaž | ſky Olomucky Litomyſſſky Biſkupowe/ take y Oſwjcenij Jan Korytanſky Hrabie | Tyrolſky Gorycſky/ Bratr naſs naymileſſy/ a Mikulaſs Oppawſky a Ratiborſky | Knijžata/ a ginij Prelati/ Knijžata/ a Pani/ y ginij powyſſenij Kralowſtwij Czeſkeho/ | a kniemu pŕyležijcy pŕedſtupiwiſſe/ nas pokornie ſadali/ abychom nieyaky Liſt/ Fry= | drycha niekdy Ržymſkeho Cyfarze/ pŕedka naſſeho/ nam ſkrze nie podany potwrditi | račyli/ gehožto zpuoſob byl w tato ſlowa. | [Následuje text Zlaté Buly sicilské] ¶ Frydrych Božſke dobrotiwosti powolenim/ Ržymſky Cyfarz wždycky rozmno= | žitel.

PAVEL STRÁNSKÝ

- Germánie versus Sarmatie, opěvování stavovského státu; příklady vůči Říši loajálních a naopak odbojných českých králů
- Země česká byla pustá, když sem přišli Němci
- Činy českých králů
- loajální: Boleslav Ukrutný, Břetislavové, Vladislavové
- potrestaná knížata – Hostivit, Boleslav Ukrutný, Přemysl Otakar II.
- kapitoly III., V., VIII.

Městské kronikářství

1) JAHRBUECHER DES ZITTAUISCHEN STADTSCHREIBERS **Johannes von Guben** und einiger seiner Amtsnachfolger. // Letopisy žitavského městského písaře Jana z Gubenu. Na vědomí dáváme všem, kteří budou číst tuto knihu, a všem konšelům a přísežným, kteří po nás budou následovat v našem městě Žitava, že tuto knihu sepsal Jan z Gubenu, notář našeho města Žitava, který [...] látku zde sepsanou vybral s co největší možnou pečlivostí. Některé zprávy připojil z živého svědectví starších naší obce a zbývající věci, k nimž došlo za jeho života, sepsal opět s nejvyšší péčí, a to proto, aby se všichni naši nástupci poučili o těchto záležitostech, potěšili se z nich a spatřili, jaké námahy podstoupili jejich předkové. Proto poručíme a nařizujeme, aby všichni následující notáři našeho města tuto knihu pečlivě strážili a zapisovali všechny důležité události a věci, k nimž dojde v našem městě. Necht' se modlí k bohu všemohoucímu za spásu duše autora této knihy a jeho předků [...]

2a Alz wir vornomen vnd vndirwyst syn von den eldisten vnsern voruarn, daz hie vor, czu cziten ee dese stat vz gelegt wart, daz hye dissit dez gebirgiz kretschin gebuwet woren, di logen vf dem werde czwischen den czwen wassirn czu neheste an der burgmoel, dor ynne di vurluete vnd ander luete, di do wandirten vber daz gebirge in di marke, hatten ir nachtleger. do noch der hochgeborne vuerste Ottackerus, eyn koenig czu Beme, der do dochte vor dem vromen syner erbin vnd dez ryches czu Beeme vnd pruete vnd merkte di fruchbare gelegenhey desir stat vnd sacz vz dese stat vnd hatte nicht verrer vmme gereten wen als di gasse wendt hindir der cruetzeger hovfe czu dem webirthore vnd von dem webirthore biz her czu der Judenboerg, gerichte czu der clobin gasse, hindir den wleychshbenken, ober den nweten margt, wedir czu der cruetzeger hof. [...] *Jak se dozvídáme a jsme poučeni od našich nejstarších předchůdců, na místě tohoto města bývala předtím, než bylo založeno, krčma, která ležela na ostrovu mezi dvěma vodami blízko mlýna [...] Zde nocovali kupci a jiní cestující [...] Potom urozený kníže Otakar, král v Čechách, který se domníval, že pro jeho potomky a říši českou [...] bude vhodné toto místo povýšit na město [...], posoudil jeho příhodnou polohu a postavení a vysadil toto město a vyměřil bradby od ulice za dome křižovníkům k Tkalcovské bráně, od Tkalcovské brány k Judenboergu, zřídil i masné krámy etc. [...]*

2) MARTINUS BOHEMUS LAUBENSER PREDIGER LAUBNISCHE KIRCHEN UND STADT-CHRONICA 1593

Dedikace: Ctihodnému a moudrému rychtáři, Jiřímu Steinmetzovi, členům rady Vavřinci Frömbterovi a Martinu Widemannovi, představeným a správcům našich kostelů, mně příznivým pánům, dobrým přátelům a podporovatelům. Milost Boží a časné i věčné blaho od nejsvětější Trojice.

Bůh nám uložil, abychom staré události a historie brzy nezapomínali [...], ale pilně jsme si je pamatovali (Devter. IV. 6., Ps. LXXVIII., Joel. I.) a vypravovali je z čerstvé paměti svým dětem a dětem jejich dětí.

[...] Proto vidíme i u věřících, že události hodné zapamatování sepsali perem na papír, jak lze vidět z knih Mojžíšových, Jozuových, Soudců, Králů a jiných. Také často vztyčovali kameny a jiné pomníky a znamení paměti. Tak starozákonní Jakub dává kámen na místo, kde měl vidinu žebříku, Gen. XXVIII

<výčet pohanských historiků; záležitosti Franků popsal Řehoř z Tours, Froissart, Philipp de Comines; záležitosti Germánů Cornelius Tacitus, Beatus Rhenanus, ... der Ungarn Antonius Bonfinius, Melchior Literus, der Pohlen Martinus Cromerus, Philippus Callimachus, der Engländer, Beda, Polydorus Virgilius, ... der Böhmen Aeneas Sylvius, Martinus Boreck, der Turcken – Launicus Canicondyles a další>

Užitečnost historie <Odkazy na Cicerona, Orat. Ad Brut.>: „Nescire quid ante quam natus sis acciderit, id est semper esse puerum“ // Nevědět, co se stalo předtím, než ses narodil, znamená být navždy dítětem

Historie slouží také tomu, aby nám mlčky a správně dávaly podnět k věčnému životu. Neboť pokud rozumný křesťan čte o obtížných událostech, krutých skutcích, děsivých případech a odstrašujících příhodách, ba dokonce když zváží a zhodnotí celý způsob a průběh života, zvolá: Marnost nad marnost a všechno je mravnost. Vidí a pozoruje, že všude na tomto světě je vše plné naříkání, bídy a ubohosti.

S ohledem na to jsem si často přál, aby byly události našeho města řádně zapsány. Proto jsem započal vyhledávat všechny psané rukopisy u měšťanstva, a také zkoumat paměťohodné věci u starých lidí a sám jsem dával pozor na takové události, k nimž došlo za mého času.

Toto jsem činil z vděčnosti vůči mé milé vlasti a především vůči mému milému Bohu

vlastní životopis: Zde jsem se narodil ctihodným rodičům, zde jsem od počátku dýchal životodárný vzduch, zde jsem měl svou obživu a vychování, zde jsem byl panu Ježíši Kristu přinesen ve křtu a s ním byl spojen. Zde jsem byl zpočátku vyučován v dobrých uměních a jazycích.

I. Jméno města - III. Úrodnost města IV. Wasserflüssen // Vodní toky VI Von Gebäuden der Stadt // Stavby města VII. Von der Religion und Gottesdienst dieser Stadt // O náboženství a bohoslužbě tohoto města.

Nakolik se mohu dozvědět z historií, bylo naše město vždy při křesťanské víře, dříve nežli bylo obráceno Polsko a Slezsko, k čemuž došlo roku 965, podle verše: Slezsko, dříve slepé, přijalo nyní Boha.

Když se ale Všemohoucí potom určil své svaté evangelium skrze věrné muže Martina Luthera a Filipa Melanchthona od papežské bezbožnosti a lidských výmyslů, přestoupilo naše město ke sv. evangeliu, roku 1525 přijalo první evangelické faráře, a ačkoli zpočátku byla nebezpečí značná, Bůh nás u něj dosud uchoval. Bůh potom nechť své svaté slovo uchová v kostelích, školách a domech, a také v našem srdci, a dá nám věčný život podle něho. Pak líčení podle jednotlivých let: ... Ao 941

1427, 1431 Verstöhrung des Laubens durch die Hussiten // Zničení Lubáně husity. 1515. [toho roku] ist sehr naß von steten fegen gewesen, daß man den gantzen Sommer wenig heimpl. Tage gehabt, ist auch grosser Wind und zum offtern schreckliche Wetter mit Schloßen und Hagel und gewaltigen Donnerschlägen gewesen, welche leider hier und an andere Orten grossen Schaden gethan. // bylo velmi vlhko a málo jasných dnů v létě, velký vítr a nepříjemné počasí, kroupy, blesky, které bohužel tady a na jiných místech způsobily velké škody. 1521 der türkische Kayser Grichisch Weissenburg in Ungarn im Herbst belagert und durch Verrähterey eingenommen, sind die Schlesier und Niederlausitzer mit etl. 100 Pferden den König zu retten gezogen, sind aber zu langsam kommen. // Turecký císař oblehl řecký Bělehrad v Uhrách a získal jej zradou. Slezané a Dolnolužičané přišli se 100 koňmi na pomoc králi, ale postupovali příliš pomalu.

Bůh nám dal drahé a učené muže Luthera a Melanchthona a vytáhl drahé evangelium z temnoty papežství.

krádeže dobytka/hrůzostrašné případy/politické události/upouštění od zvyklostí katolické církve

(Wiesner: Na Květnou neděli zůstal Pán Bůh a osel ve svém koutě, na Velký pátek nebyl pán Bůh nosen v kostele dokola, do hrobu se ale vložila požehnaná hostie [...])

Básnictví

Caspar Peucer (1525 Budyšin–1602 Dessava) *Idyllium Patria seu historia Lusatiae superioris.*

Naproti sousedu z Lužice, Srbu, Čechovi, Poláku

/ postavil Frank svůj hraniční brad,

do něj se odevšad seběhli všichni, / kdo bydleli dříve v rozličných krajích.

Vysokou hradbou, příkopy, vojáky / východní hranici Frank nechal strážít.

Ochránil cesty i vsi, / jež se krutého zloděje bály. / Před vraty postavil trojici hostinců,

bezpečná místa pro znavené muže. / Po letech upadla Frankova moc,

s ní zmizela původní ochrana. / Nížanský kraj se stal kořistí

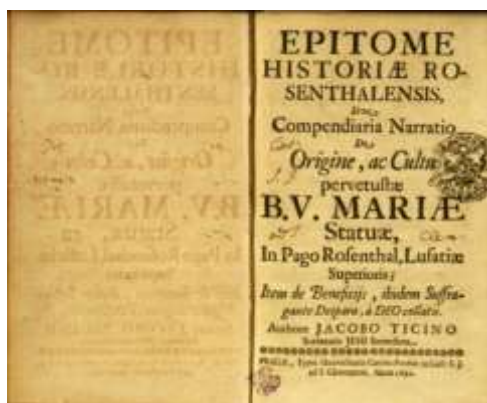
sousedních divokých plemen. / Čech si chrabrymi zbraněmi

dobyl hraniční brad. / K němu postavil město, jak slíbil, / když těhotná žena na svět přivedla syna.

Prvním a snadným porodem z manželky / v pevnosti otce učinila.

Funcke, Zhořelecké letopisy

Christian Weise

- divadelní hra

Jacobus Xaverus Ticinus Ukázky z *Epitome* § II. *De Natione Wendica*. O srbském <venduském> národu, jehož potomci obývají Rosenthal a jiná místa v Lužici a o podobě jazyka Vendů.

... <o původu slovanských kmenů> <Slovanský> lid se rozšířil kdysi ze Skýthie ... do mnohých provincií Asie a Evropy a brzy tam zesílil v obrovském množství. V hranicích Německa byl ovšem od časů Jindřicha Ptáčníka slovanský národ velice potlačován. Po přivedení německých osadníků ze Saska se počet <Slovanů> velmi zmenšil v jejich vlastních sídlech v Míšni, Lužici, Pomořanech, Velkopolsku, Braniborsku atd. V této věci jsem četl mnohé autory, starobylé i nové. Shrnu názory jen některých ... [Tacitus, Sebastian Franck] [...]

13. Jako v ostatních jazycích se setkáváme s velkou rozmanitostí v dialektech, částečně v různých oblastech jednoho kmene, částečně dokonce i v rámci jednoho a téhož regionu ... stejně tak se i v případě jazyka Vendů setkáváme s pozoruhodným rozdíly a rozmanitostí mezi mluvícími. <Stejně tak> je jeden jazyk řecký, liší se ale v mnoha rysech v dialektu atickém, dórském, aiolském a iónském. Taktéž je jen jeden jazyk Germánů, ovšem lid míšeňský, vestfálský, helvétský či slezský používá podoby, která se velmi liší od jazyka, jímž se hovoří v jiných provinciích tohoto kvetoucího národa. Vzpomínám si, že jsem sám četl katechismus, vydaný roku 1609 ve venduském jazyce v Braniborsku. Tato řeč, užívaná v Dolní Lužici, je mnohem bližší jazyku polskému, než jazyk, který je rozšířen ... v okolí Wittichenau a který stojí zhruba uprostřed mezi dialektem braniborským a dialektem okolí Budyšina. ... jazyka venduský je nejbližším příbuzenstvím spojen s jazykem českým a skládá se zhruba z týchž hlásek, jako jazyk český, polský, *moskevský*, ilyrský, chorvatský, bulharský, albánský, epirský, makedonský atd. Tak ten, kdo hovoří jazykem venduským, může s jeho pomocí procestovat řečené regiony – a mnohé další – a rozumět jejich jazykům, protože se navzájem liší stěží více, než jednotlivé dialekty.

14. Nechci ovšem tajit, že se mnohá německá slova ... vplížila do této řeči, používané v Lužicích. Stalo se tak snadno stýkáním se a sousedstvím s teutonským kmenem, které trvá už šest set let ... podobně do jazyka řeckého každodenním stykem s turečtinou pronikají cizí slova. Přitom onen jazyk používaný učenici může ve své čistotě čerpat z prastarých pramenů, v běžné mluvě se ovšem istanbulský lid učí tureckým slovům ... německý jazyk mají Vendové v Lužicích v takové oblibě, že jej používají i v případě, že jim nechybějí vlastní slova.

15. ... <jazyk Vendů> nemá hlásku „ř“, i když ji zapisuje stejným znakem jako čeština. Vyslovuje se však nikoli zvukem drsným, jako *ersch*, nýbrž povlovným, jako *ri* ... Obecně je dále třeba vědět, že v tomto jazyce všechna pravidelná ... slovesa končí na *ai, ei, ii*, jako v polštině, nikoli na *at, et, it*, jako v češtině ... Nejčastěji tam, kam Čechové dávají písmeno **e**, kladou Vendové **o**, jako <ve slovech> **žona, bóz, pos**, místo **žena, bez, pes, mulier, sambucus, canis**. Co se týče dalšího, tak skoro vždy genitivu a dativu adjektiv, které v českém jazyce často končí na **eho, emu**, v jazyce Vendů mají koncovku **oho, omu**, jako **nasseho, nassemu, nostri, nostro**, u Čechů; **nassoho, nassomu**, u Vendů ...

Principia linguæ wendicæ quam aliqui Wandalicam vocant, Praga, Typis Universitat: Carolo-Ferdinand, in Collegio Societ: Jesu ad S. Clementem, 1679. *Dedikace Martinu Ferdinandu Bricknerovi z Bruckensteinu, administrátorovi míšeňského biskupství v Horní a Dolní Lužici.*

Balbín, *Obrana* Krutěji však a nelidštěji ... nakládáno od Sasů s Vendy či Venedy – jež někteří, svedeni podobností jmen, Vandaly nazývají nesprávně, jak nad všecko jasně vykládá Kromer – s Obodrici či Rarogy, s Ratary, Dolenci, Glomáči, Havolany, Gliňany, Ukrany a Lutici a jinými velmi početnými slovanskými národy, neboť od Labe až k moři baltickému a k zálivu, jež nynější zeměpisci nazývají venedickým čili vendickým, slovanský jazyk Vendů rozléval se a panoval Pomořím, Braniborskem a zeměmi ostatními. Přistěhovalí Sasové, přirození nepřátelé Slovanů, jali se lid tento staré prostoty, jak jen mohli, úkladně utiskovati; a to nejprve nesvorností rozdrobili náčelníky Slovanů, potom skrytým záštitím proti národu celému se vrhli na nesvorné. Markrabí Gero spáchal zločin nehodný jména saského, pozval totiž přátelsky náčelníky třiceti kmenů slovanských a pak při hostině nejukrutněji dal pobítní, o kterémž bezpráví krvavém a zajisté velmi nemužném pamět zachovali i sami saští spisovatelé Granzius, Dresserus a Fabricius. Od té doby moc Slovanů v Sasku, v Lužici, v Pomoří a jiných zemích cele upadla, a Slované německou lstí potlačení již nikdy se nemohli povznést a dávné svobody dosíci.

Slyšme Spondana, Francouze, tedy nikoli Slovana nějakého, jemuž bychom snad mohli přisuzovat nemírnou lásku k národu svému. Tento, když líčil dle Granzia zaštiť až na smrt, jímž byli rozpáleni Sasové proti Slovanům a všemu, co mělo jméno slovanské, že – ačkoli Sasové byli přistěhovalci, Slované pak dávní obyvatelé, kteří Sasy k jich prosbám byli připustili a ačkoliv na půdě Venedův žili – nikoho netrpěli ve svých sborech, spolcích a ceších, kdo se nenarodil z rodičův německých, a totéž přísahou vynucovali od těch, jež přijímali, volá: „Velká to křivda národu, jemuž vyhnanému z otcovské půdy nedopřáno, aby bydlel a žil v sídlech rodných, nýbrž zatlačen byl do nitra země, kdež za nejužší poroby sotva malý zbytek zůstává při zemědělství za nejtěžší poplatky atd.“ a dále praví: „Což tuto chtěli jsme připomenouti, pamětlivi výroku svatého: Viděl jsem závěrek všeho dokonání, aby každý uvážiti mohl, až kam byl přiveden národ velmi četný, o jehož předcích nacházíme, že vykonali tak znamenité činy,“ atd. ... Příklady ty, poněvadž z blízka jsou a očividné, Čechy a národy slovanské mohou na společné nebezpečnosti upozorniti a dáti nejužitečnější poučení, abychom se vyhnuli zlu, jež nám hrozí.

Když tedy Slované v Asii nebo poblíž Asie, kolébky všech jazyků, vládli i tak velkým množstvím lidu i tak velkými silami a rozlili se po Trácii, Ilýrii, Srbsku, Bulharsku, Moravě, Čechách a jiných velmi rozlehlých krajinách, dokonce sídlili až u samého Cařihradu v Blachernách, zdali je dosti pravděpodobné, že slovanský jazyk (jak vymýšlí Cranzius, zcela nezkušený ve slovanských záležitostech, pomocí skrovňoučkého důkazu, jež později vyvrátíme), opakují, že prý jazyk slovanský vyplynul z němčiny (která v Asii nebo v její blízkosti nemá a neměla ani připomínku ani sídlo)? ... Užívají ho zajisté Istrijci, Dalmatinci, Charváti, uherští Slované, Bosňáci, Čechové, Moravané, dávní Slezané a Lužičané, Poláci a jejich velmi rozlehlé provincie, Litvané, Ukrajinci, určitá část Pruska, obyvatelé Skandinávie, Rusové (Moskvané) daleko široko vládnoucí, též Bulhaři a mnohé jiné země až po Cařihrad, takže na celém světě neexistuje jazyk, kterým bys mohl oslovit více kmenů a národů, změniv pouze nářečí“ ... To všechno je patrno z prvního pohledu na zeměpisné mapy. ... Tentýž Reva na jiném místě – ne tak jistě – uvádí: „Se slovanskou řečí byl obeznámen Alexandr Makedonský, neboť v bitvě proti Dareovi vybízel Ilyry a Tráky ke statečnosti jejich jazykem, jak připomíná Iustinus ve druhé knize ...“ Nikdo tedy ze slovansky mluvících nemusí si osklivit svůj národ a stydět se za něj, uvědomí-li si rozšířenost tohoto jazyka, známého ve velmi rozsáhlé části Evropy a Asie.

... takový nesprávný úsudek měl též Albert Cranzius, Němec z dolního Saska, který když slyšel Vandy neboli Venedy (řikají jim Wenden), rozptýlené mezi Lužičany a Sasy, mluvit pokaženě slovansky s příměsí, jak to bývá, některých slov německých, sveden bezprostředně tímto nespolehlivým důkazem uvěřil, že všechen jazyk Slovanů vznikl z němčiny. Cranzia však přesvědčivě vyvrátil Kromer a jiní.

+ Leták Michala Péčka z Radostic, Denkwürdiges Geheimnis, 1621 (katolická propaganda)

Pohledy na tři české krále podle slezského historika Friedricha Lucae († 1708)¹²

7. Matthias Hunniades – pozitivní hodnocení; syn Štěstěny, vzdělaný, vládařská moudrost, v nichž ho od dětství cvičil jeho otec. Od samého počátku vlády upevnil své žezlo spravedlností, odstranil v Ubrách loupeže a všechny nepořádky, utrpěl ale také porážku.

Popis holdovací cesty do Slezska po královské volbě, kde byl nákladně přijat. Navštívil i kostel (tj. pravděpodobně vratislavskou katedrálu), kam jej doprovázela kněžata a stany. Políbil tu ostatky, pak se odebral na královský hrad a v přítomnosti markraběte Albrechta Braniborského přijal hold. Vykonal z obzvláštní zbožnosti také pění pouť do Třebnice, ležící ve vzdálenosti tří mil. Spatřil tam brob zbožné Hedvičky v tamním panenském klášteře.

hodnocení: Zaslouží si chválu jako učený panovník a neobyčejný milovník studií. Zbudoval knihovnu, jejímž prostřednictvím se spisy Polybiovy, Diodora Sicilského a Nicephora dostaly poprvé do Německa. Nejvíce pěstoval umění matematiky a platil slavného Regiomontana na svém dvoře ročně 200 dukátů. [...] Pověst o havranovi: kdysi mu odnesl havran z okna jeho kabinetu smaragdový prsten, on po něm vystřelil a získal prsten zpátky, proto si dal havrana do znaku.

8. Vladislaus Hodnocení celkem neutrální, údajně nevládl šťastně, války, jež započal, se mu nikdy nedařily

Hold 1511: žádal hold od slezských stavů, proti tomu a proti nárokům Čechů protestovali Uhrové, že to odporuje smlouvám mezi Matyášem a Vladislavem a že mají na Slezsko určitý nárok (s odkazem na olomoucké úmluvy)

10. Ferdinandus I. Skvělé nadání, jež měli rozvíjet slavní mužové Erasmus Rotterdamský a Juan Ludovico Vives. Ti mu poskytli základ zejména v matematických a politických vědách, které potom velmi prospěly jeho vládnutí.

Lčení jeho slavnostní korunovace 24. února 1527 v Praze [aniž by Lucae vyprávěl o problémech s jeho přijetím], odjel s královnou do Vratislavi zmiňuje významná kněžata ve Slezsku (Jiří Saský v Krosnu, markrabě Jáchym II. Braniborský, markrabě Jiří Braniborský v Lebnici a Břebu [...])

Za krále Ferdinanda Slezsko obzvláště rozkvétalo: nebyla válka, mor, drabota, zlatý věk ...

¹² Schlesiens Curieuse Denkwuerdigkeiten, oder vollkommene CHRONICA von Ober= und Nieder=Schlesien, Welche in Sieben Haupt=Theilen vorstellet Alle Fuerstenthuemern und Herrschafften / mit ihren Ober= Regenten / Landes=Fuersten / Hofhaltungen / Stamm=Registern / VerWandtschaften / Herren= und Adelichen Geschlechtern / Tituln/ Wappen / Beschaff'enheiten / Grentzen / Religionen / Schulen / Fruchtbarkeiten / Stroehmen / Bergen Sitten Manieren / Gewerben / und Maximen der alten und Heutigen Inwohner: Sowol auch Deren Verfassungen/ Regierungs=Arten Staats= und Justiz Wesen Reichthuemer Regalien Kriegs= und Friedens= Haendel / Veraenderungen / Privilegien / Vertraege Bündnisse Edicta [...], Franckfurt am Mayn, in Verlegung Friedrich Knochen / Buchhaendlern, MDC LXXXIX.